

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی تفصیلی آیین نامه اجرایی قانون رسیدگی به اموال و دارائی های مسئولین

انديشگده شفافيت براسي ايران

خرداد ۱۳۹۸

یکی از اصول قانون اساسی که سال‌ها راکد مانده بود، اصل ۱۴۲ قانون اساسی یا همان اصل "از کجا آورده‌ای؟" و شفافیت اموال مسئولان کشور بود که با روی کار آمدن حجت الاسلام و المسلمین رئیسی به عنوان ریاست قوه قضائیه و تلاش وی مبنی بر نهایی شدن آیین نامه اجرائی قانون مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام مورخ ۹ آبان ۱۳۹۴ موجب شد تا امیدها درباره‌ی برخورد جدی‌تر این قوه با مفساد اقتصادی بخصوص در بین مسئولین افزایش یابد. اخیراً آیین نامه اجرائی قانون مذکور در ۲۱ ماده و ۸ تبصره به تصویب رسید و از سوی رئیس محترم قوه قضائیه ابلاغ شد.

اصل ۱۴۲ قانون اساسی چیست؟

بحث میزان اموال و دارائی‌های مسئولین کشور و نحوه تحصیل این اموال، همواره یکی از مباحث مهم فضای عمومی جامعه بوده است. این موضوع به جز جذابیت‌های رسانه‌ای، باب مهمی در مبارزه با فساد می‌گشاید و آن رسیدگی به اموال و دارائی‌های مسئولین پیش و پس از دوره تصدی مسئولیت است. این نکته آنقدر مهم است که در قانون اساسی کشور به آن پرداخته شده است. در اصل ۱۴۲ آمده است: «دارائی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط رئیس قوه قضائیه رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق، افزایش نیافته باشد.»

اما با وجود چنین اصل مهمی در قانون اساسی، در سال‌های گذشته شاهد افزایش‌های بی‌رویه در اموال و دارائی‌های برخی از مسئولین بوده‌ایم و این اصل نتوانسته است جلوی بسیاری از ویژه‌خواری‌ها و ثروت‌اندوزی‌های مسئولین را بگیرد. دلایل عدم موفقیت این قانون عبارتست از:

۱) اصل ۱۴۲ قانون اساسی آن‌طور که باید اجرا نشده است زیرا اجرای درست و دقیق این اصل نیازمند وجود شیوه‌نامه مفصلی است که علاوه بر مشخص کردن نحوه رسیدگی و الزام ارائه گزارش رئیس قوه قضائیه از رسیدگی به این قانون، عدم ارائه اطلاعات یا ارائه اطلاعات ناقص یا اشتباه و حتی کوتاهی در اجرای این قانون از سوی رئیس قوه قضائیه را جرم‌انگاری نماید، تا هیچ یک از مضمولین این قانون نتوانند از زیر بار ارائه فهرست اموال و دارائی خود شانه خالی کنند. اتفاقی که متأسفانه طی سالهای پس از انقلاب به کرات شاهد آن بوده‌ایم. برای نمونه می‌توان به عدم ارائه فهرست اموال و دارائی دو تن از وزرای ثروتمند دولت یازدهم اشاره کرد که به این قانون تن ندادند.

۲) با توسعه نظام اداری کشور و افزایش بیش از حد تعداد مدیران عالی رتبه و در معرض خطر فساد، دیگر این اصل پاسخگوی نیازهای کشور در مبارزه با فساد نیست. زیرا دامنه مشمولین این قانون بسیار کوچک و تعداد افراد در معرض فساد بسیار زیاد شده‌اند. تجربیات سالهای اخیر نشان می‌دهد که فسادهای زیادی بین مدیران میانی رخ می‌دهد. با توجه به نکات فوق پر واضح است که اصل ۱۴۲ قانون اساسی به تنهایی پاسخگوی نیازهای نظارتی کشور نیست و باید قوانین دیگری به کمک این اصل بیایند.

روند تصویب قانون رسیدگی به اموال و دارائی مسئولین

در ادامه به تلاش های صورت گرفته برای تکمیل و گسترش دامنه مسئولینی که اموال و دارائی‌های آنها باید مورد بررسی قرار بگیرند خواهیم پرداخت.

برای اولین بار در ۱۴ تیر ۱۳۸۴ نمایندگان مجلس شورای اسلامی در دوره هفتم، طرحی ارائه دادند که طبق آن قوه قضائیه مکلف می‌شد علاوه بر افراد موضوع اصل ۱۴۲ قانون اساسی، به اموال و دارائی‌های تعداد دیگری از مدیران، مقامات و مسئولین کشور علاوه بر مدیران ارشد نیز رسیدگی کند تا زمینه برای کاهش مفاسد اقتصادی مهیا شود.

گزارش این طرح پس از یک سال به صحن علنی مجلس رسید و در کمال شگفتی به تصویب نمایندگان مجلس نرسید. چند ماه بعد این طرح با عنوان « طرح صیانت جامعه در برابر مفاسد اقتصادی» و با اعمال تغییراتی مجدداً تقدیم هیئت رئیسه شد و نهایتاً این طرح، پس از ۱۰ ماه و با عنوان «رسیدگی به دارائی مقامات، مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران» در تاریخ ۲۳ خرداد ۱۳۸۶ به تصویب نمایندگان مجلس رسید.

پس از ارجاع طرح فوق به شورای نگهبان، این شورا طرح را مغایر قانون اساسی دانسته و آن را به مجلس عودت داد. ایراد شورای نگهبان این بود که اصل ۱۴۲ قانون اساسی، فهرست افرادی را که باید به اموال و دارائی‌های آنها رسیدگی شود را به صراحت مشخص کرده و افزودن افراد دیگری به این فهرست توسعه قانون اساسی محسوب شده و مجلس حق این کار را ندارد.

پس از بازگشت از شورای نگهبان، این طرح برای بررسی‌های بیشتر مجدداً به کمیسیون حقوقی و قضائی ارسال شد ولی متأسفانه به دلیل اتمام عمر مجلس هفتم و تغییر ترکیب کمیسیون حقوقی و قضائی و

برخی مسائل دیگر، طرح مذکور دو سال و نیم معطل ماند و نهایتاً با اعمال تغییراتی به تصویب کمیسیون و بعد مجلس رسید. اما باز هم نظر شورای نگهبان تأمین نشد تا رفت و آمدهای طرح مذکور بین مجلس و شورای نگهبان ادامه داشته باشد.

نهایتاً در ۲۸ فروردین ۹۰ مجلس با اصرار بر تصمیم خود این طرح را روانه مجمع تشخیص مصلحت نظام کرد. این بار نوبت مجمع بود که ایراد بگیرد و از مجلس توضیح بخواهد. کمیسیون حقوقی و قضائی دوباره دست به کار شد و بعد از رفع ابهامات مجمع طرح را به صحن فرستاد که بعد از تأیید مجلس به شورای نگهبان رفت. اما این داستان دنباله دار با ایراد مجدد شورای نگهبان ادامه پیدا کرد و نهایتاً نمایندگان با اصرار بر مصوبه قبلی خود در یکی از آخرین جلسات مجلس هشتم به تاریخ ۱۷ اردیبهشت ۹۱، تصمیم به ارجاع مجدد طرح به مجمع گرفتند. این طرح که پس از دو سال معطلی در ۱۹ اردیبهشت ماه ۹۳، دوباره در دستور کار مجمع قرار گرفت، نهایتاً در ۹ آبان ۹۴ و در قالب، ۶ ماده، ۲۹ بند و ۳ تبصره به تصویب رسید.

۱۴ آذر ماه سال ۹۴ این قانون توسط رئیس مجلس به رئیس جمهور ابلاغ و اجرای آن منوط به تدوین آیین نامه‌ای شد که توسط دستگاه قضایی ابلاغ گردد.

سرانجام آیین نامه فوق در تاریخ ۲۲ خرداد ۹۸ در جلسه مسئولان عالی قضایی مصوب شد و توسط رئیس قوه ابلاغ گردید.

اشکالات قانون مصوب مجمع

- ضمانت اجرایی ضعیف: قانون مصوب مجمع ضمانت اجرایی قابل اتکایی ندارد. به رغم آنکه در ماده ۲ این قانون تصریح شده است که «به منظور افزایش اعتماد عمومی مردم به مسئولان جمهوری اسلامی ایران و ارتقاء سلامت اداری از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون یکی از شرایط تصدی سمت‌های موضوع این قانون، تعهد به ارائه فهرست دارائی‌های خود، همسر و فرزندان تحت تکفل، در قالب خوداظهاری به قوه قضائیه است.»، هیچ مجازاتی برای عدم ارائه فهرست دارائی‌ها در ابتدای تصدی مسئولیت در نظر گرفته نشده است و شرط تصدی مسئولیت را صرفاً تعهد به ارائه فهرست اموال قرار داده است و اشاره‌ای به زمان آن ندارد. برای مثال اگر فردی با

تعهد ارائه فهرست اموال خود، مسئولیتی ۴ ساله برعهده گرفت و در ماه پایانی مسئولیت خود این فهرست را ارائه داد، از نظر این قانون مشکلی ندارد.

- قابلیت اجرایی ناقص: این قانون اشاره دارد که همه مشمولین، باید فهرست اموال و دارائی‌های خود، همسر و فرزندان تحت تکفلشان را قبل و بعد از هر دوره خدمتی، در قالب خود اظهاری یا مطابق آیین‌نامه‌ای که توسط قوه قضائیه ذیل این قانون تهیه و ابلاغ می‌شود، به قوه قضائیه ارائه نمایند، تا دستگاه قضائی بررسی نماید که من غیر حق افزایش یافته است یا خیر. از ابتدا هم معلوم بود که با توجه به تعداد بسیار زیاد مشمولین این قانون (که بیش از چند صد هزار نفر هستند) و توان مالی و لجستیک بسیار محدود قوه قضائیه در این زمینه، این قانون به صورت کامل اجرایی نخواهد شد. نکته‌ای که سخنگوی دستگاه قضا نیز در ۲۴ بهمن ماه سال ۹۵ به نوعی به آن اشاره نمود: « اگر بودجه مورد نیاز ما تأمین نشود، معلوم نیست بتوانیم به همه‌ی آیین‌نامه عمل کنیم چرا که کارها باید الکترونیکی انجام شود. »

- نظارت متمرکز و محرمانه‌بودن اطلاعات: در بند ۵ قانون رسیدگی به اموال و دارائی مسئولین اشاره به نظارت متمرکز و محرمانه بودن این اطلاعات داشته و هرگونه انتشار اطلاعات این ماده را جرم تلقی کرده است:

(فهرست دارائی‌های افراد مشمول و نیز اسناد و اطلاعات مربوط به آن به‌جز در مواردی که در این قانون و آیین‌نامه ذیل آن تعیین شده است، محرمانه بوده و هر یک از مسئولان و کارکنان که حسب وظیفه مأمور تهیه، ثبت، ضبط و حفظ فهرست دارائی‌های افراد مشمول یا اسناد و اطلاعات مرتبط با آن، موضوع این قانون باشند و یا برحسب وظیفه اسناد مذکور در اختیار آنان قرارگیرد، اگر عالماً عامداً مرتکب افشاء یا انتشار مندرجات این اسناد شوند و یا خارج از حدود وظایف اداری در اختیار دیگران قراردهند یا به هر نحوی دیگران را از مفاد آنها مطلع سازند، به یکی از مجازات‌های درجه شش مقرر در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ محکوم خواهند شد. همین مجازات در مورد کسانی نیز مقرر است که با علم و اطلاع مبادرت به افشاء، چاپ و یا انتشار اطلاعات مزبور نموده و یا موجبات افشاء، چاپ یا انتشار آنها را فراهم نمایند.)

امروزه با گسترش نظامات اداری و افزایش تعداد کارمندان در دستگاه های حاکمیتی و نیز پیچیده تر شدن روش های فساد مالی در میان کارکنان حکومتی که باعث شکل گیری باندهای بزرگ درون سیستم های حکومتی، انجام فسادهای کلان و درگیر کردن سیاسیون در این باندها شده است، دیگر شیوه‌ها سنتی نظارت بر کارگزاران حکومتی دردی را دوا نمی‌کند. زیرا کشف فساد از طریق این روش‌ها بسیار دیر و بعد از سوء استفاده مفسدان، از اموال عمومی اتفاق می‌افتد. نگاه سنتی به مبارزه با فساد مبتنی بر کشف است نه پیشگیری. به همین دلیل، سازوکارهای نظارتی قدیمی بعد از وقوع فساد و احتمالاً فرار متهمین و خروج اموال مردم از کشور فعال می‌شوند که بسیار دیر و کم فایده است. در این شیوه‌ها دستگاه‌های نظارتی به جای نظارت کارآمد برای جلوگیری از بروز فساد، عموماً درگیر پرونده‌های کلان می‌شوند و در نتیجه این چرخه معیوب که همواره عده‌ای دزدی می‌کنند و دستگاه‌های نظارتی به دنبال شناسایی و تکمیل پرونده آنها و سیر مراحل قضایی هستند ادامه می‌یابد و دیگر رمقی برای پیشگیری و اصلاح ساختارها ندارند.

کشورهایی که هنوز از روش‌های سنتی مبارزه با فساد و نظارت متمرکز چند دستگاه حاکمیتی برای این کار استفاده می‌کنند، عموماً دچار فسادهای مالی و اداری گسترده هستند و چون معمولاً تعدادی از مدیران عالی رتبه در این فسادهای درگیر می‌شوند برخورد با مفسدان و بازگرداندن اموال به خزانه دولت بسیار سخت و هزینه بر است.

جدی ترین تهدید ناشی از نظارت ناکارآمد سنتی و متمرکز، کاهش اعتماد مردم و از دست رفتن سرمایه اجتماعی حکومت است که جبران آن بسیار دشوار است. این آسیب مخصوصاً در کشورهایی نظیر کشور ما که مردم با شعارهایی نظیر عدالت و رفع تبعیض انقلاب کرده و مقابل استکبار جهانی و اذنان داخلی آن ایستادند، بسیار خطرناک‌تر است. زیرا مهمترین سرمایه نظام جمهوری اسلامی، مردم همیشه در صحنه و حامی نظام است و اگر این حمایت مردمی کمرنگ شود؛ می‌توان ادعا کرد که ایستادگی نظام در برابر قدرت‌های جهانی دیگر ممکن نخواهد بود.

با وجود این ایرادات، می‌توان گفت که با قانون فوق هم مشکل کشور در این زمینه حل نخواهد شد، اما راه حل چیست؟

شفافیت و استفاده از نظارت عمومی تنها راه حل اجرایی کردن قانون «رسیدگی به دارائی مقامات، مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران» و بهره‌مندی از فواید نظارت عمومی است. در ادامه به بررسی سیره نروانی بزرگان دین در عمل به شفافیت و همچنین تجربیات متعدد بین المللی و مزایای نظارت عمومی پرداخته شده است.

شفافیت اموال و دارائی‌های مسئولین از منظر اسلام

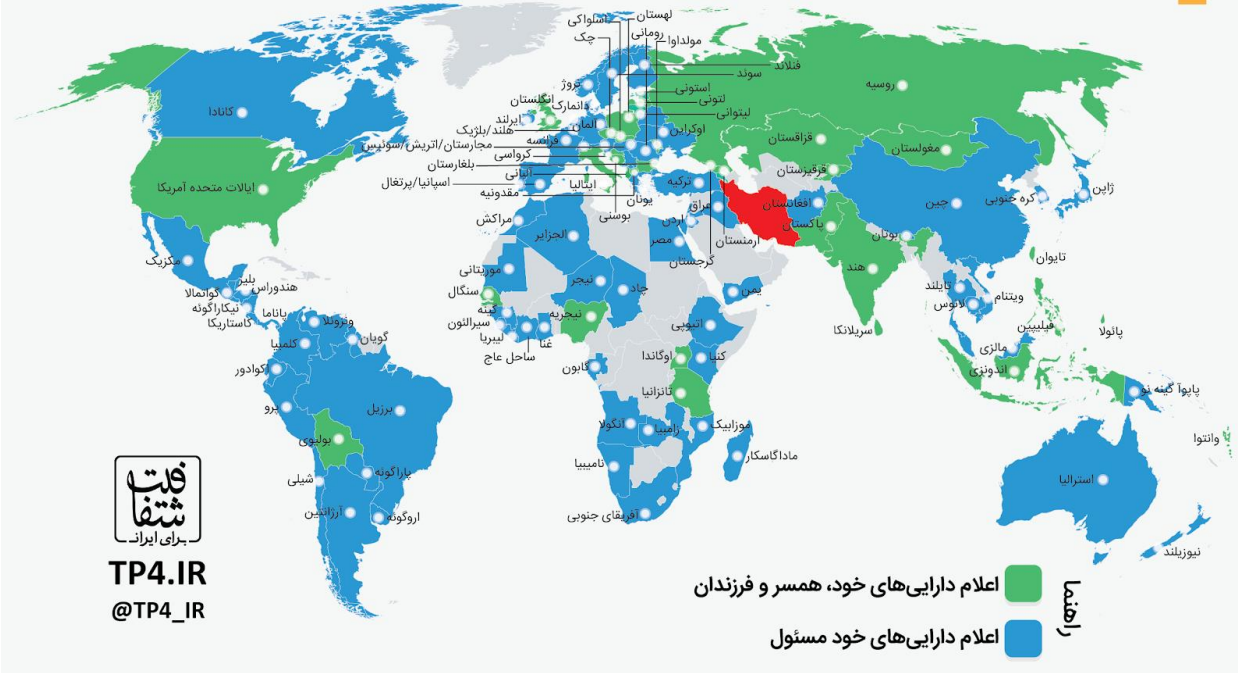
موضوع شفافیت اموال و دارائی‌های مسئولین علاوه بر تجربه‌های متعدد بین المللی، در سیره ائمه اطهار(ع) و پیشوایان جمهوری اسلامی نیز مشاهده می‌شود. به عنوان مثال، امیرالمومنین علی (ع) خطاب به مردم کوفه می‌فرماید: «من - به عنوان خلیفه - وارد سرزمین شما(کوفه) شدم با همین جل و پوست، تخت و شتر، همین، اگر روزی که از اینجا می‌روم دیدید چیزی بیشتر دارم بدانید که من به یقین خائتم». (بحار / جلد ۴۰ / صفحه ۳۲۵) و همچنین امام خمینی (ره) در ۲۴ دی ماه ۱۳۵۹ فهرست دارائی‌های خود را به دیوان عالی کشور اعلام کردند. سیره‌ی این بزرگواران نشان می‌دهد که نه تنها انتشار اموال و دارائی‌های مسئولین کار ناشایستی نیست بلکه از آن می‌توان به عنوان یکی از الزامات حکومتی یاد کرد. زیرا این کار ابزار قدرتمندی را برای نظارت به حاکمان، در دست مردم قرار می‌دهد.

تجربیات بین‌المللی

بر اساس پژوهش بانک جهانی که با عنوان " Establishing Good Governance through Accountability " در سال ۲۰۱۲ در ۸۷ کشور انجام شد، ۵۱ کشور دارای الزامات اعلام عمومی دارائی‌های مسئولین در سطوح مختلف بودند. تحقیقات مجموعه «شفافیت برای ایران» نشان می‌دهد که تعداد این کشورها هم‌اکنون از مرز ۶۰ کشور عبور کرده است. اسامی این کشورها عبارتست از: آرژانتین، ارمنستان، استونی، اسلواکی، آفریقای جنوبی، اکراین، آلبانی، آلمان، آمریکا، اندونزی، انگلستان، آنگولا، اوگاندا، ایتالیا، بلغارستان، بوسنی و هرزگوین، بولیوی، پاکستان، پالاو، تایوان، الجزایر، جمهوری چک، جمهوری دمینیک، روسیه، رومانی، زامبیا، ژاپن، سری لانکا، سنگال، فرانسه، فیلیپین، قرقیزستان، قزاقستان، کرواسی، گرجستان، لتونی، لهستان، لیتوانی، مجارستان، مغولستان، مقدونیه، موریس، مولداوی، نامیبیا، نروژ، نیجر، نیجریه، وانواتو، کانادا، افغانستان، هندوستان، مکزیک، برزیل، نیوزیلند، شیلی، فنلاند، یونان، ایرلند، مونتنگرو، هلند، اسپانیا، اوکراین.

شفافیت دارایی مسئولین در کشورهای جهان

مسئولین بسیاری از کشورهای جهان برای جلوگیری از فساد و ایجاد شفافیت باید لیست اموال و دارایی خود (آبی) یا لیست دارایی‌های خود و همچنین اعضای خانواده درجه اول (سبز) را به اعلام عموم مردم برسانند. در واقع تمام کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه اموال مسئولین خود را اعلام می‌کنند که متأسفانه این امر در **ایران** هنوز تحقق پیدا نکرده است.

به عنوان مثال، نگاه مختصری به بخشی از قوانین کشورهای پاکستان و آمریکا در این زمینه می‌اندازیم:

۱ - پاکستان: براساس قانون اساسی پاکستان هر یک از اعضای مجامع ایالتی و مجلس ملی باید تا ۳۰ سپتامبر هر سال جزییات دارائی‌های خود و افراد وابسته‌شان را ارائه دهند. کمیسیون انتخابات پاکستان براساس مقررات در تاریخ ۱۵ اکتبر اطلاعیه تعلیق را صادر می‌کند که عضویت افراد مورد نظر را به حالت تعلیق درمی‌آورد. بر مبنای همین قانون در سال ۲۰۱۱، ۲۲۲ قانونگذار پاکستانی از سمت‌های خود معلق شدند، اما بعد از ارائه جزییات دارائی‌های خود مجدداً ابقا شدند.

۲ - آمریکا: پس از رسوایی واترگیت در زمان ریاست جمهوری نیکسون، قانونی در سال ۱۹۷۸ به نام Ethics in Government Act در آمریکا به تصویب رسید. این قانون الزاماتی را برای مقامات دولتی و مسئولین مجبور به افشای و کارگزاران حکومتی ایجاد کرد که بر اساس آن تمامی مقامات دولتی و مسئولین مجبور به افشای دارائی‌های خود شدند. برای پیگیری اجرای امور مربوط به این قانون دفتری بنام Office of Government Ethics راه اندازی شد. از سوی دیگر، قانون Stop Trading on Congressional Knowledge Act که به اختصار آن را STOCK Act می‌نامند، در سال ۲۰۱۲ به تصویب رسید که نحوه

انتشار دارائی‌ها را چارچوب‌بندی کرده و بهبود می‌بخشد. افراد مشمول این قانون باید هر ۳۰ تا ۴۵ روز یکبار تمامی مبادلات مالی بیش از ۱۰۰۰ دلاری خود را ثبت کنند. همچنین بر اساس این قانون افراد مشمول باید هر ساله در ۱۵ می، دارائی‌های سالانه خود و یا تغییرات آنها را ثبت نمایند. این اطلاعات ۳۰ روز بعد در اختیار عموم مردم قرار می‌گیرد.

در برخی دیگر از کشورها که الزام قانونی برای انتشار عمومی اموال و دارائی‌های مسئولین وجود ندارد، مردم و مسئولین موافق انتشار عمومی اموال و دارائی‌ها روشی را به خدمت می‌گیرند که «شفافیت داوطلبانه» نام دارد. کشور مکزیک یکی از کشورهایی است که شفافیت اموال و دارائی‌ها در آن به صورت الزام قانونی وجود ندارد، فلذا در تعاملی میان نمایندگان مجلس این کشور و نیز بخش غیرانتفاعی، شفافیت داوطلبانه شکل گرفته و سایت «شفافیت قانونگذاران» بستر این کار را فراهم نموده است. در این سایت نمایندگان داوطلب در سه محور اطلاعات لازم را ثبت می‌نمایند: اعلام و شفافیت اموال (Declaración patrimonial)، اعلام و شفافیت وضعیت مالی (Declaración Fiscal)، اعلام و شفافیت منافع (Declaración de intereses). در شکل زیر تصویری از سایت مکزیک (http://legisladortransparente.mx) قابل مشاهده است.

برتری نظارت عمومی

از دستاوردهای مهم اعلام عمومی اموال و دارائی مسئولین در ایران و جهان عبارتند از:

- کاهش فوق‌العاده هزینه‌های نظارتی، همزمان با افزایش کارایی آن: با استفاده از رویکرد نظارت عمومی می‌توان بسیاری از فرایندهای نظارتی را به مردم سپرد. در چنین شرایطی کافی است اطلاعات به مردم داده شود و صحت‌سنجی و راستی‌آزمایی آن اطلاعات به عموم مردم سپرده شود.
- افزایش امکان و سرعت کشف فساد و در نتیجه، بالا بردن هزینه فساد: در رویکرد نظارت عمومی، به جای تعداد محدودی دستگاه نظارتی با توان محدود، ۸۰ میلیون نفر وظیفه نظارت را برعهده خواهند داشت. لذا تخلفات احتمالی با امکان و سرعت بیشتری کشف خواهند شد و این امر موجب بالا رفتن هزینه فساد می‌شود.
- کاهش امکان تبانی یا اهمال‌کاری نهادهای نظارتی: با استفاده از رویکرد نظارت عمومی تعداد ناظران به قدری زیاد می‌شود که امکان تبانی و اهمال‌کاری نهادهای نظارتی از بین می‌رود.
- ارائه حق مردم در زمینه نظارت بر «امور و اموال خود»: از آنجایی که کارگزاران نظام، خادمان و منصوبانی از سوی مردم هستند، دسترسی مردم به اطلاعات اموال و دارائی مدیران با هدف نظارت آنها بر این بخش، یکی از حقوق مسلم مردم است.
- طبیعتاً، با استفاده از این رویکرد نظارتی در کشورمان، اعتماد مردم به نظام افزایش می‌یابد و باعث افزایش سرمایه اجتماعی نظام خواهد شد.

پیشنهاد اصلاح قانون مصوب مجمع

با توجه به برتری نظارت عمومی بر نظارت متمرکز پیشنهاد می‌شود، اصلاحاتی در قانون مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای فراهم نمودن امکان نظارت عموم مردم بر اموال و دارائی مسئولین، انجام شود.

پیوستها

پیوست شماره ۱: قانون رسیدگی به اموال و دارائی مسئولین

مطابق ماده یک این قانون، مقامات تعیین شده در اصل ۱۴۲ قانون اساسی، فهرست دارائی‌های خود، همسر و فرزندان‌شان را مطابق آیین‌نامه‌ای که توسط قوه قضائیه ذیل این قانون تهیه و ابلاغ می‌شود، در ابتدا و انتهای دوره مسئولیت به رئیس قوه قضائیه گزارش می‌دهند و قوه قضائیه نسبت به رسیدگی به اموال آنان از جهت بررسی عدم افزایش من غیر حق اقدام می‌نماید.

همچنین ماده‌ی دوم این قانون تصریح می‌دارد که به منظور افزایش اعتماد عمومی مردم به مسئولان جمهوری اسلامی ایران و ارتقاء سلامت اداری از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون یکی از شرایط تصدی سمت‌های موضوع این قانون، تعهد به ارائه فهرست دارائی‌های خود، همسر و فرزندان تحت تکفل، به قوه قضائیه است.

در ماده‌ی سوم آمده است که مقامات و مسئولین زیر موظفند در اجرای این قانون، صورت دارائی خود، همسر و فرزندان تحت تکفل خود را قبل و بعد از هر دوره خدمتی به رئیس قوه قضائیه اعلام نمایند.

۱.. نمایندگان مجلس خبرگان رهبری

۲.. اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام

۳.. مقامات منصوب از سوی رهبری

۴.. اعضای شورای نگهبان

۵.. نمایندگان مجلس شورای اسلامی و معاونان رئیس مجلس و مدیران کل مجلس

۶.. معاونان رئیس قوه قضائیه و رؤسای سازمان‌ها و دستگاه‌های وابسته به این قوه و معاونان و مدیران کل آنان

۷.. دادستان کل کشور، رئیس دیوان عالی کشور و رئیس دیوان عدالت اداری و روسای کل دادگستری استان‌ها و معاونان همه آن‌ها و سایر دارندگان پایه قضایی

۸.. مشاوران سران سه قوه

۹.. روسای دفاتر سران سه قوه، مجمع تشخیص مصلحت نظام و مجلس خبرگان رهبری

۱۰.. دستیار ارشد رئیس جمهور، معاونان وزرا، مدیران کل و همترازان آن‌ها

۱۱. دبیران شورای عالی امنیت ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، هیأت دولت، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی

۱۲. رئیس و دادستان دیوان محاسبات کشور، معاونان آنان و اعضای هیأت مستشاری

۱۳. رئیس، قائم مقام، معاونان و دبیر کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۱۴. روسا و معاونان سازمان‌ها و مؤسسات دولتی، نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی و مدیران کل آن‌ها

۱۵. فرماندهان و مسئولین نیروهای مسلح از درجه سرتیپ تمام و بالاتر و همترازان آن‌ها و رؤسای کلانتری‌ها

۱۶. مدیران عامل، اعضاء هیأت مدیره بیمه‌ها، بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دولتی و شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به آنها، رؤسای مناطق و رؤسای شعب ارزی و ویژه و سرپرست‌های مناطق

۱۷. رئیس سازمان بورس اوراق بهادار و معاونان وی، رؤسای بورس‌های تخصصی، مناطق و فرابورس‌ها ۱۸. رئیس و اعضای هیأت عامل صندوق توسعه ملی

۱۹. استانداران و معاونان آنان، فرمانداران، شهرداران و اعضای شورای شهر تمام شهرها و شهرداران مناطق کلان شهرها و معاونان آن‌ها

۲۰. سفرا و کارداران، سر کنسول‌ها و مسئولین حفاظت منافع و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج کشور

۲۱. نمایندگان دولت در مجامع عمومی، هیأت مدیره، هیأت امنا و مدیر عامل شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت و نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی

۲۲. اعضای هیأت مدیره و مدیرعامل و بازرسان مناطق ویژه و مناطق آزاد تجاری و معاونان آنان

۲۳. رئیس کل گمرک و معاونان وی و مدیران کل گمرک و رؤسای گمرکات کشور

۲۴. رئیس سازمان مالیاتی، معاونین، مدیران کل و سرممیزین

تبصره ۱- رئیس قوه قضائیه موظف است دارائی خود، همسر و فرزندان تحت تکفل خود را قبل و بعد از خدمت به مرجعی که رهبری تعیین می‌کند، اعلام نماید.

تبصره ۲- قائم مقام مقاماتی که طبق مقررات دارای قائم مقام هستند، مشمول این قانون می‌باشند.

ماده‌ی چهارم بر صورت دارائی افراد مشمول این قانون دلالت دارد که شامل

۱- کلیه اموال غیر منقول و حقوق دارای ارزش مالی

۲- مطالبات و دیون

۳- سرمایه‌گذاری و اوراق بهادار

۴- موجودی حساب‌های مختلف در بانک‌ها، مؤسسات مالی اعتباری و نظایر آن‌ها

۵- هرگونه منبع درآمدی مستمر

تبصره ۲- کلیه اموال و دارائی‌های در تصرف افراد مشمول قانون که به اقتضای جایگاه و مسئولیت شغلی در اختیار آن‌ها قرار داشته و صرفاً در مصارف سازمانی و شغلی (غیرشخصی) قابل بهره‌برداری می‌باشند، مشمول مراتب تعیین شده در این قانون نمی‌باشد.

ماده‌ی ۶ نیز تاکید کرده است که قوه قضائیه موظف است حداکثر ظرف مدت ۶ ماه پس از لازم الاجرا شدن این قانون، آیین‌نامه اجرایی قانون را تهیه و پس از تأیید رئیس قوه قضائیه ابلاغ نمایند.

پیوست شماره ۲: آیین‌نامه اجرایی قانون رسیدگی به اموال و دارائی مسئولین

در اجرای قانون رسیدگی به دارائی مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۹۴/۸/۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام و به منظور افزایش اعتماد عمومی مردم به مسئولان جمهوری اسلامی ایران و ارتقاء سلامت اداری، "آیین‌نامه اجرایی قانون رسیدگی به دارائی مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران"، به شرح مواد آتی است.

ماده ۱- اصطلاحات مذکور در این آیین‌نامه در مفاهیم زیر به کار می‌رود:

الف- قانون: قانون رسیدگی به داری مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۹۴/۸/۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام.

ب- آیین نامه: آیین نامه اجرایی قانون.

پ- مقامات مسئول: مقامات و مسئولان موضوع مواد ۱ و ۳ قانون.

ت- مرکز: مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه.

ث- اداره کل: اداره کل ثبت داری مقامات مسئول.

ج- هیئت بررسی: هیئت بررسی کننده داری مضمولان ماده ۱ قانون.

چ- دوره مسئولیت: مدتی است که از زمان انتخاب یا انتصاب به سمت موضوع قانون شروع می شود و تا پایان مدت مسئولیت ادامه می یابد.

ح- فرزندان تحت تکفل: دخترانی که ازدواج نکرده و شاغل نباشند و پسرانی که سن آنها کمتر از ۲۵ سال بوده، مگر اینکه ازدواج کرده یا شاغل باشند.

خ- همسر: اعم از همسر یا همسران دائم یا موقت.

د- اعضای خانواده: اعضای خانواده برای مقامات موضوع ماده ۱ قانون عبارت است از خود، همسر و فرزندان و برای مقامات موضوع ماده ۳ قانون عبارت است از خود، همسر و فرزندان تحت تکفل.

ذ- سامانه ثنا: سامانه ثبت نام الکترونیکی است که برای ثبت نام الکترونیکی و دریافت حساب کاربری توسط مرکز ایجاد می شود.

ر- سامانه: سامانه داری مقامات مسئول.

ز- تعهدنامه: تعهدنامه موجود در سامانه مبنی بر ارائه فهرست داری اعضای خانواده.

ژ- دستگاه اجرایی: دستگاه اجرایی مذکور در ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری و ماده ۲۹ قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.

ماده ۲- به منظور انجام وظایف موضوع قانون و آیین نامه آن، اداره کل با نظر رئیس قوه قضاییه در حوزه ریاست قوه قضاییه تشکیل می‌شود.

ماده ۳- مرکز موظف است ظرف ۲ ماه از تاریخ تصویب آیین‌نامه با همکاری اداره کل با رعایت سازوکارهای امنیتی، حفظ محرمانگی و حریم خصوصی و همچنین صحت و تمامیت داده‌ها، سامانه را به نحوی راه‌اندازی نماید که مقامات مسئول پس از ثبت نام در سامانه ثنا بتوانند اطلاعات لازم را در فرم‌های مخصوصی که در این سامانه قرار دارد ارائه نمایند.

تبصره- در صورتی که به هر علت دسترسی به سامانه امکان پذیر نباشد، مقامات مسئول موظف‌اند مراتب را به طریق مقتضی به اداره کل اعلام و به محض امکان دسترسی به سامانه، اطلاعات لازم را ارائه نمایند.

ماده ۴- مقامات مسئول فهرست دارائی اعضای خانواده را به شرح مذکور در ماده ۱۲ آیین نامه اعلام می‌کنند.

تبصره- تکمیل فرم‌های اعلام فهرست دارائی بر عهده مقامات مسئول است.

ماده ۵- به منظور شناسایی سمت‌ها و افراد مشمول قانون، سازمان اداری و استخدامی کشور با هماهنگی عالی‌ترین مقام دستگاه اجرایی موظف است کلیه سمت‌های مشمول قانون و مشخصات مقامات مسئول را حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ تصویب آیین نامه به صورت فایل الکترونیکی در اختیار مرکز قرار دهد.

تبصره- چنانچه پس از اعلام سمت‌های مذکور در ماده قبل هرگونه سمت جدید مشمول قانون ایجاد شود و یا هر گونه تغییری در تصدی این سمت‌ها صورت گیرد، سازمان فوق مکلف است مراتب را در اسرع وقت به قوه قضاییه اعلام کند.

ماده ۶- مشمولان فعلی ماده ۱ قانون، موظفند اظهار نامه مشتمل بر دارائی اعضای خانواده را مطابق آیین نامه حداکثر ظرف یک ماه پس از پایان دوره مسئولیت خود از طریق ثبت در سامانه به طریق فوق به اداره کل اعلام کنند.

ماده ۷- مشمولان ماده ۳ قانون باید فهرست دارائی اعضای خانواده را از زمان لازم الاجرا شدن قانون مطابق آیین نامه حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ راه اندازی سامانه اعلام نمایند.

تبصره ۱- مشمولان ماده ۳ قانون که پس از لازم الاجرا شدن قانون عهده دار سمت‌های موضوع ماده فوق شده‌اند فهرست دارائی اعضای خانواده را از زمان شروع تصدی اعلام و رسید آن را از سامانه دریافت می‌کنند.

تبصره ۲- اشخاصی که بعد از اجرای قانون عهده دار سمت‌های مذکور شده و دوره مسئولیت آنان به اتمام رسیده باشد فهرست دارائی اعضای خانواده را در بازه زمانی ابتدا و انتهای مسئولیت اعلام می‌کنند.

ماده ۸- فهرست دارائی مقامات مسئول و سمت‌ها و مشخصات افراد مشمول و اسناد و اطلاعات مربوط به آن که به قوه قضاییه ارائه می‌شود، محرمانه بوده و افشای آن ممنوع است. مقامات مسئول می‌توانند شخصاً اطلاعات خود را افشا کنند.

ماده ۹- چنانچه بعد از اعلام فهرست دارائی، تعداد اعضای خانواده افزایش، کاهش یا تغییر یابد، مقامات مسئول موظف‌اند نسبت به اعمال تغییرات و اعلام فهرست دارائی آنان در پایان دوره مسئولیت اقدام نمایند.

ماده ۱۰- چنانچه مقامات مسئول، هم‌زمان بیش از یک سمت داشته باشند باید به اعتبار هر سمت در شروع و پایان دوره مسئولیت نسبت به ارائه فهرست دارائی اعضای خانواده اقدام نمایند.

ماده ۱۱- مقامات مسئول موظف‌اند بلافاصله پس از انتخاب یا انتصاب، فرم تعهدنامه را تأیید کنند. شروع به کار اشخاص فوق منوط به تأیید تعهد نامه (موضوع ماده ۲ قانون) است.

ماده ۱۲- فهرست دارائی مقامات مسئول اعم از داخل یا خارج کشور باید شامل موارد ذیل باشد:

۱- کلیه اموال غیر منقول، با ذکر مشخصات پلاک ثبتی و یا با هر شناسه دیگر و در صورتی که ثبت نشده باشد با هر مشخصه‌ای که به سهولت قابل شناسایی است.

۲- حقوق دارای ارزش مالی از قبیل: امتیاز مالی، حق انتفاع، بهره برداری و نظایر آن؛

۳- مطالبات و دیون اعم از حال یا وعده دار؛

۴- سرمایه گذاری؛

۵- اوراق بهادار از قبیل: اوراق مشارکت و سهام اعم از بی نام یا با نام، با قید نوع، میزان و مرجع صدور؛

۶- موجودی حساب‌های بانکی، مؤسسات مالی و اعتباری و صندوق‌ها اعم از دولتی یا غیر دولتی و یا قرض الحسنه و نظایر آن با ذکر شماره حساب؛

۷- هرگونه منابع درآمدی مستمر.

تبصره- چنانچه دارائی مقامات مسئول در خارج از کشور باشد، مشخصات کشور و منطقه مربوط و قید سایر مشخصات دارائی به نحوی که به سهولت قابل شناسایی باشد.

ماده ۱۳- هیأت بررسی توسط رئیس قوه قضاییه، مرکب از سه نفر از قضات عالی رتبه جهت بررسی وضعیت دارائی مضمولان ماده ۱ قانون تعیین می‌شود.

ماده ۱۴- پس از ارجاع رئیس قوه قضاییه، هیأت بررسی با ملاحظه اسناد و مدارک دریافتی و با اطلاعات حاصله، چنانچه در خصوص میزان دارائی اعلام شده و افزایش آن در طول دوره مسئولیت تشکیک نماید از افراد مضمول ماده ۱ قانون می‌خواهد طرق تحصیل و نحوه افزایش دارائی را کتباً ظرف مدت یک ماه اعلام نمایند.

ماده ۱۵- هیأت بررسی می‌تواند در صورت لزوم از دستگاه اجرایی و بخش خصوصی نسبت به دارائی مضمولان ماده ۱ قانون و افزایش و چگونگی تحصیل آن استعلام نماید. مراجع مذکور مکلف‌اند با هیأت همکاری و در اسرع وقت به استعلامات پاسخ دهند.

ماده ۱۶- چنانچه مراجع قضایی در اثنای رسیدگی به پرونده‌ها و یا سازمان بازرسی کل کشور و دیگر واحدهای نظارتی در حین بازرسی، مواردی را مشاهده کنند که حاکی از افزایش بر خلاف حق دارائی مضمولان ماده ۱ قانون باشد، مکلف‌اند ضمن انجام وظایف قانونی، مراتب را به صورت مستقیم و محرمانه به اداره کل اعلام نمایند.

ماده ۱۷- نتیجه بررسی نهایی هیأت بررسی از طریق رئیس هیأت به رئیس قوه قضاییه گزارش می‌شود. چنانچه به تشخیص رئیس قوه قضاییه دارائی افراد مضمول قانون بر خلاف حق افزایش یافته باشد، ضمن اتخاذ تصمیم در خصوص دارائی افزایش یافته، در صورت ارتکاب تخلف یا توجه اتهام، مراتب را به مرجع صالح ارجاع می‌دهد تا مبنی بر تصمیم متخذه مورد رسیدگی قرار گیرد.

تبصره- چنانچه پس از رسیدگی به پرونده، دلایل و مدارک جدیدی کشف شود که بررسی مجدد را ضروری نماید، مراتب جهت اتخاذ تصمیم به رئیس قوه قضاییه اعلام می‌گردد.

ماده ۱۸- رئیس قوه قضاییه می‌تواند نتیجه رسیدگی به داری مضمولان ماده یک قانون را منتشر نماید.

ماده ۱۹- چنانچه مضمولان ماده ۱ قانون در مهلت مقرر نسبت به ارائه فهرست داری‌های خود به اداره کل اقدام ننمایند و یا داری خود را کتمان یا گزارش ناقص ارائه نمایند، اداره کل موظف است مراتب را جهت تعقیب کیفری به دادستان تهران اعلام نماید تا در اجرای ماده ۱۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران اقدام قانونی به عمل آید.

ماده ۲۰- در صورت عدم اقدام افراد مضمول ماده ۳ قانون در ارائه اطلاعات مربوط، اداره کل از طریق دستگاه‌های مربوط موضوع را پیگیری خواهد کرد.

تبصره - در صورتی که علی‌رغم پیگیری اداره کل، اشخاص مذکور به وظایف و تکالیف موضوع قانون و آیین‌نامه عمل نکنند، اداره کل، موضوع را جهت اقدام مقتضی حسب مورد به مراجع ذیصلاح اعلام می‌کند.

ماده ۲۱- این آیین‌نامه در ۲۱ ماده و ۸ تبصره در تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۱۹ به تصویب رئیس قوه قضاییه رسید.